

ESSEN, jonkheer Leo (eigenlijk Léon) van der (Antwerpen 12 december 1883 – Leuven 10 februari 1963).

Studeerde na humanoriastudies aan het Sint-Jan-Berchmanscollege in Antwerpen vanaf 1901 aan de Katholieke Universiteit Leuven (KUL) geschiedenis. Bij professor Alfred Cauchie, die de verwetenschappelijking van de geschiedbeoefening had ingezet, promoveerde hij in 1905 op een *Étude critique*

et littéraire sur les *Vitae dessaints mérovingiens de l'ancienne Belgique*. Dit proefschrift leverde hem een reisbeurs van de overheid op, die hem in staat stelde om van 1906 tot 1909 studiebezoeken te brengen aan Italiaanse archieven. Daar verschoof zijn interesse van de Middeleeuwen naar de 16de-eeuwse geschiedenis van de oude Nederlanden. Het tijdvak van de Tachtigjarige Oorlog, in het bijzonder de landvoogdij van Alexander Farnese, hield hem de rest van zijn leven geboeid. Het bestuderen van deze periode van het uiteenvallen van de Nederlanden bracht hem in voeling met de, ook in de eigentijdse tijd en geschiedschrijving, daarmee samenhangende problematiek.

Na vanaf 1906 assistent van Cauchie te zijn geweest, werd Van der Essen in 1910 aangesteld als docent aan de KUL. In 1912 werd hij tot buitengewoon en in 1919 tot gewoon hoogleraar benoemd. De Eerste Wereldoorlog onderbrak zijn wetenschappelijke bezigheden en bracht hem aanvankelijk in Oxford. Daarna trad hij in dienst van de Belgische regering in Le Havre. Hij kreeg in 1915 de opdracht om in de Verenigde Staten lezingen en colleges te houden over het goed recht van België in de oorlog. Na zijn terugkeer werkte hij van 1916 tot 1918 in Le Havre en Londen als hoofd van het Bureau de Documentation belge, de propagandadienst van de Belgische regering. In 1917 werd hij bovendien directeur van het politiek kabinet van minister van buitenlandse zaken en regeringshoofd Charles de Broqueville. Na de oorlog maakte Van der Essen als historisch adviseur deel uit van de Belgische delegatie tijdens de vredesonderhandelingen in Versailles. Toen Cauchie in 1922 overleed, werd hij lid van de Koninklijke Commissie voor de Geschiedenis. In hetzelfde jaar werd hij tweede secretaris van de KUL en van 1930 tot 1961 fungeerde hij als secretaris-generaal. In 1939 werd hij lid van de pas opgerichte Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België en in 1946 trad hij toe tot een Commissie van Voorlichting, die de houding van koning Leopold III vanaf 1936 onderzocht. Toen hij in 1954 emeritus werd, werd hij als jonkheer in de adelstand verheven.

Van der Essen heeft steeds een uitgesproken loyaal Belgisch, zelfs belgicistisch, standpunt ingenomen, maar hij heeft zich tegelijkertijd binnen dit kader een verdediger van de Vlaamse en de Groot-Nederlandse beweging getoond. Reeds in zijn studententijd toonde hij zich een gematigd flamingant. Als redactielid van het Leuvense studentenblad *Ons Leven* en door zijn lidmaatschap van *Met Tijd en Vlijt* kreeg hij de naam "Leeuw van der Essen". Zijn eerste colleges over de middeleeuwse geschiedenis gaf hij in het Nederlands en van 1910 tot 1913 gaf hij jaarlijks lessen tijdens de Nederlandse *Vacantieleergangen* in Leuven. Hij stond daarmee aan het begin van de vernederlandsing van het hoger onderwijs te Leuven.

Toen De Broqueville aan het eind van de Eerste Wereldoorlog, in maart 1918, een studiegroep voor de Vlaamse kwestie instelde, werd Van der Essen met de leiding belast. De groep vergaderde in de maanden april-mei zesmaal, maar verdween met de val van de regering-De Broqueville op 1 juni 1918, zonder resultaten te hebben geboekt. Na de oorlog stond Van der Essen enige tijd in het kamp van het **Comité de Politique nationale** van Pierre Nothomb. Dit ging samen met pro-Belgische toezeggingen en aanvallen op de als voortzetting van het **activisme** veroordeelde Frontpartij.

In de jaren 1930 werd Van der Essen, zonder het Belgische standpunt te verlaten, een voorstander van toenadering tussen de staten die uit de oude Nederlanden waren voortgekomen. Deze heel-Nederlandse opvatting vertolkte hij in een bekend gebleven rede over *De historische gebondenheid der Nederlanden* (1935). Hij was vanaf het begin betrokken bij de redactie van de zesdelige *Geschiedenis van Vlaanderen* (1936-1946) onder leiding van zijn oudstudent **Robert van Roosbroeck**, was medestichter van het tijdschrift *Nederlandsche Historiebladen* (1938-1941), dat een Nederlandse, Vlaamse en Zuid-Afrikaanse redactie had, en werd in mei 1939 de eerste voorzitter van de Vereeniging België-Nederland-Luxemburg. Van der Essens denkbeelden trokken toen de aandacht van Nieuwe Orde-bewegingen. Vanuit het **Verdinaso** en **Rex** werden in 1936 pogingen ondernomen om hem voor hun kar te spannen. De Leuvense hoogleraar hield zich echter afzijdig. Na de Tweede Wereldoorlog was hij lid van de aanvankelijke redactie van het tijdschrift *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden* (opgericht in 1946) en was hij voor de periode van de opstand van de Nederlanden tegen Spanje medewerker aan de *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* (deel V, 1952), een ander coöperatief werk van Noord en Zuid.

WERKEN: voor een overzicht van Van der Essens oeuvre: *Miscellanea historica in honorem Leonis van der Essen*, 2 dln., 1947 en de Leuvense *Akademische bibliografie*, dl. VI tot en met dl. X; – *Short History of Belgium*, 1915; – *Pour la Belgique. Contre le séparatisme. Discours prononcé à la manifestation patriotique des étudiants à l'Eden-théâtre à Louvain*, 1920; – *La Belgique dans le royaume des Pays-Bas. 1814-1830*, 1923; – *La révolution belge et les origines de notre indépendance (1830-1839)*, 1924; – 'De historische gebondenheid der Nederlanden', in *De Vlaamsche Beweging, België en de gebondenheid der Nederlanden*. Nieuwe Richtlijnen, 1935, p. 11-47; – *Pour mieux comprendre notre histoire nationale*, 1945.

LITERATUUR: J.A. van Houtte, 'Professor dr. Leo van der Essen', in *Onze Alma Mater*, jg. 4, nr. 2 (1950), p. 20-24; – Ch. Terlinden, 'Éloge funèbre de Léon-Jean van der Essen, 1883-1963', in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, jg. 129 (1963), p. 49-56; – L. Schepens, *Koning Albert, Charles de Broqueville en de Vlaamse Beweging tijdens de Eerste Wereldoorlog*, 1983; – R. de Schryver, 'Leo van der Essen 1883-1963', in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, jg. 150 (1984), p. 81-89; – J. Tollebeek, 'Geyl en Van der Essen', in *Ex officina. Bulletin van de Vrienden van de Leuvense Universiteitsbibliotheek*, jg. 3 (1986), p. 139-151; – id., 'Uitgedaagd door historische gebondenheid', in id., *De ijkmeesters. Opstellen*

over de geschiedschrijving in Nederland en België, 1994, p. 75-91.

ILLUSTRATIE(S), zie: Ons Leven.

REGINALD DE SCHRYVER*, SEBASTIAAN DERKS EN
BAS REIJNEN